

TARIHKONULARI

YAVUZ'UN SEHZADELİĞİ
VE BİR MEKTUBU

Yavuz Sultan Selim'in, Mısır harplerini müteakip, Trabzon sancak beyliğine gönderdiği malümdür. Tarihlerimiz, Tunus sultanının tavaşutiyle Osmanlı - Mısır münasebetlerinin düzelmesinden sonra, Şehzade Ahmed'in Amasya, Şehingahin Manisa, Korkudan Saruhan sancaklarına gönderdiği sırada Şehzade Selime de Trabzon sancığının idaresinin tevdi edildiğini beldirirler (1490 = 895). Fakat, onun orada geçirdiği ilk sene lere ait fazla malumat vermezler. Bu cihette bu devir oldukça karaniktir.

Son zamanlarda ele geçen ve kısmen de negredilen bazı vesikalardan bu hususta bir az bilgi edinmek imkânını buluyoruz. Meselâ, ona 896 da (16 nisan 1491) gönderilen bir hükmde - ki bunda "Sultan Selim Sah Bey, Hazreti Selim Sah Çelebi" diye hitap edilmektedir. Rize vilâyeti ile birlikte Trabzon vilâyeti Cizyesinin bu tarihten bir sene önce bu şehzadeye timar olarak verildiği Trabzon şehri ile bölgesinde tahminen 13.266 hane, Rizede ise 13.865 hane haracının bu timar mevzuu içinde bulunduğu görülmektedir. Bu hükümde göre, İstanbul'dan gönderilen haracıclar Trabzon, Rize kâdaları mari fetiyle ve şehzadenin de yarar ve emin adamları ile birlikte bu haracı, o zamanlarda kısmi azamîni hristiyan reayanın teşkil ettiği, ahaliden tâhsil edecekler, ve Sultan Selimşah Beye vereceklerdi. Kendileri için de her evden birer akce alıp, bu vilâyetlerin doğru defterlerini, bundan sonraki tevcihlerde ve hesaplarında esas olmak üzere, ilgili daireye sunacaklardı (1). Bu haracın akce olarak ne kadar bir yekûn tuttuğunu bilmem-

yorsak da, şehzadeyi asla memnun ve tatmin etmediğini, onun bu tarihlerde orada sıkıntılı bir hayat geçirdiğini ifade etmesinden anlıyoruz.

Bayezid II. sultanının ilk zamanlarında, daha doğrusu, Şehzade Selimin Trabzon'a gön-

ser olunup a'dâ hor ve mahsur olaydı ol mânâ hasıl olmayıp..." (2). İste bundan sonradır ki, şehzade, inisyatifi bizzat eline almış ve tarihlerimizin zikrettiği gibi "ol diyarda Gürçistan düşmanları ile mukatele ve cihâda sarfî makdur" ettiği

girdap içinde kalup sey'ün kallı dırlikle nice sindegânı oluna ki dotsa düşmana cevap verile..".

Diğer taraftan Trabzon'da, şehir haricinde istirahat ve salgın hastalık zamanlarında iticâ edecek bir yer bulunmamasmışdan da muhtariptir. Bunu da söyle ifade ettiğini görüyoruz: "... Bu vilâyete maraz ve hastalık vaki olursa kapum hatkiyle varup baş on gün karar edecek yer bulunmaz. Sürmenede ve Rizede bir yer yoktur ki baş on gün rahat oluna ve Giresun tarafta da bu veçhiledir."

Nihayet Padışahın lütuf ve keremini bekledigini bildirir ve başka bir yere verilmesini ister: "Devletlî Padışahın âli himmeti destikir olmasa bu girdapta pâyimal oluruz. Cemî âlemin ümidi ol astanei murat başcanibinde hasıl olur devletlî sultanımızdan ümit olunan olur ki bendei hakir hususunda dahi sol ki muktaraz-i saltanattır zuhura gelüp himmet-i sultani dirg olunmuya."

Buna rağmen Şehzade Selim Trabzon'dan alınmadığı, bundan sonra da uzun sene orada kaldıktı ve Gürçistandan başka yeni bir düşmanla, Akköyunluların varisi olduktan başka, Anadolunun mezhebi vahdetini de bozmak tehdidini gösteren Safevîlerle mücadele etmek mechuriyetinde bulundugu görülmektedir.

(1) Tayyib Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, İstanbul 1952, s. 159

(2) Topkapı sarayı arşivi, E. 5437.

(3) Solakzade, Tarih, s. 324. Müverrih su beyitle başlayan bir manzumeyi de bu münasebetle zikreder: "Kılıç bağına çözmezdi belinden - Zebün olmustu Gürçistan elinden."

Yazan:

M. TAYYİB GÖKBİLGİN

derdiği sıralarda orası, inkişaf halinde bulunan imparatorluğun sark sınırlını teşkil ediyordu.

O zamanki Trabzon sancığının enuptan hududu, artık son devrilerini yaşamakta olan, Akköyunlu devletine, sarkan da Gürçistana uzanıyordu. O sene lerde Sultan Yakup ölmüş ve bu Türkmen devleti sonu gelmiyen iç ihtilâflara düşmüştü. Fakat şehzade için asıl düşman, başlica milcâde mevzuu bir hristiyan memleket olan Gürçistandı. Öyle anlasılıyordu ki, Padışah, bu cesur ve harpçi oğlunu Trabzon'a gönderirken o tarafta geniş çapta bir cihat ve fütuhat emelini besliyor ve ona bu hususta büyük salâhiyetler vererek imkânlar hazırlayacağını vaadediyordu. O, bu vâlidelerin yerine getirilmeyiğini görünce, sark hudutlarında aktif bir vaziyete geçilerek bir kazanç temin edilemeyeince başına, hayal kırıklığına uğradığını ve teessürünü söyle ifade etmiştir: "... Bundan akdem bendei zayıfa Trabzon eyaleti sadaka alınacak nev'îma muahede olunup emr-i âli şane imtisal edip Trabzon'a gelip devletlî sultanımın nazarı inayeti muabedesine müterakkip olup rica olunurdu ki gayret-i padışahileri gelip envâf fütuhat müyes-

meghur" olmuştu (3).

Selimşahın, ki mektubunda bu imzayı atmaktadır - ikinci ve daha büyük bir sikayette Trabzon'a zahirenin azlığı ve hariçten de az gelişî idi. O tarihlerde buraya hububat ya enuptan, Erzurum havâlisinden, Akköyunluların memleketinden ve yahut da gemilerle başka yerden gelmekte bulunuyordu. Akköyunlu memleketi asayiszilik ve karışıklıklar yüzünden daima zahire gönderemediği gibi deniz yoluyle de her zaman celbedilemiyordu. Zahire nakliyatını yapacak gemilere malik olmayışlarını, şehzade söyle anlatmaktadır: "Bizum hod gemi yapmağa takatımız yoktur ki kendu maslahatımız göre" Bu yüzden bugdayın kilesi on bes akçeye, o da nadiren, bulunmak ta idi ki o sıralarda diğer yerlerde bir mud yanı 20 kile buğday 100 akçeye bol olarak bulunuyordu.

Çok zaman arpa bile bulamıyorlardı. Bu sebepten ve kardeşlerinin de iç illerde refah içinde bulunduklarını düşünden, Selim, acı bir şekilde dert yanmaktadır: "Elhasıl bir mertebede zaruret çekilür ki yaşolmak haddi imkândan hariçtir." Bendei zayıf dokuz tümen Gürçistan ağzında ve sark vilâyetinin serhaddinde hemen bir